

Azərbaycanın elmi strategiyası: problemlər, perspektivlər

Bu gün demokratik - hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu yolu ilə inkişaf edən Azərbaycan öz elmi strategiyasını yaradaraq, daha yüksək zirvələri fəth etməyə çalışır.

Müasir elmin inkişaf strategiyasında əsas problem:

1. Elmin maliyyələşdirilməsi və ya,
2. Elmin özünümaliyyələşdirilməsi problemi.

Bu gün Azərbaycan mövcud elmi-tədqiqat mərkəzlərini müasir avadanlıqlarla təchiz etməklə, onları dünya elmi standartları səviyyəsinə yüksəldir. Mütəxəssislər göstərir ki, indi çoxlu ictimai təşkilatlar, o cümlədən, elm və təhsil sahəsində beynəlxalq və milli elmi mərkəzlər, assosiasiyalar, fondlar, habelə, akademiya yaradır. Cəmiyyətdə gedən proseslərdə istər-istəməz ictimai rəyin rolu artır və bu təşkilatlar ictimai rəyə böyük təsir göstərir. Demokratik cəmiyyətdə hamının səsi bərabər olduğu kimi, belə təşkilatlar da bir hüquqi şəxs olaraq ictimai-siyasi proseslərə qatılmaq üçün eyni hüquqi imkanlara malikdirlər.

Elmin inkişaf strategiyasında yalnız böyük alimlərin fərdi yaradıcılığı, kəşfləri nəzərə alınmır, bütöv elm sisteminin perspektiv inkişaf istiqamətləri müəyyən olunur: "Ayrıca götürülmüş bir şəxs üçün fərdi miqyasda elmlə məşğul olmaq, ola bilsin ki, ancaq bir düşüncə prosesidir. Baxmayaraq ki, bu düşüncənin məhsulu müəyyən vasitələrlə elmi ictimaiyyətə çatdırılmayınca, o, ən böyük yenilik də olsa, hələ elmə aid olmayacaqdır. Yəni hətta fərd üçün də elm fərdi miqyasda daşıya bilməz. O ki qala cəmiyyət üçün, xalq üçün. Müəyyən bir xalq və ya ölkə üçün elm ayrı-ayrı insanların mənəvi tələbatı, intellektual eyləncəsi olmayıb sənayenin, təsərrüfatın, ümumiyyətlə, istənilən ictimai fəaliyyət sahəsinin inkişafına xidmət edən ideya-nəzəri təminat mənbəyidir. Elmi-tədqiqat sahələri ilə müxtəlif ictimai fəaliyyət sahələri arasında isə bir körpü olaraq müvafiq texnika və texnologiya sahəsi dayanır. Bu, olduqca böyük, bütün ölkə miqyasında həyata keçən mürəkkəb ictimai prosesdir.

Bəli, elm planetar və ümumbəşəri hadisədir. Vahid böyük elm prosesinə daxil ola bilməyən, elə bil ki, özü üçün yaradılmış lokal elm strukturları əsl elm sayıla bilməzlər. Böyük elmə daxil olmağın isə öz şərtləri vardır.

Bunlardan biri dünya miqyasında əldə olunmuş yeni elmi biliklərin və elmi axtarıların ön cəbhəsində olmaqdır. Cəbhə xəttindən geridə qalanlar müasir elmi prosesə qoşulmayaraq, artıq keçilmiş yolların künc-bucağında hansı isə tədqiqatla məşğul ola bilərlər, lakin bu, elm hesab edilə

bilməz.

Hətta ən böyük ölkə belə, elmin bütün sahələrində müasir tələblər səviyyəsində tədqiqat işləri apara bilməz. Bu, çox ağır, baha başa gələn və böyük resurslar tələb edən bir işdir.

Bu gün Azərbaycan tətbiqi və fundamental elmlərin inkişafı üçün dövlət səviyyəsində tədbirlər görür.

Dünyanın super dövlətləri - ABŞ, Böyük Britaniya, Çin, Yaponiya elm sahəsində kəşflərinin tətbiqi sayəsində yüksək nailiyyətlər əldə ediblər.

Azərbaycan postsovet dövründən yüksəkixtisaslı kadrlardan, elm potensialından və müasir innovasion, İTK-nin, elmin qabaqcıl təcrübəsindən istifadə edərək, özünün elmi inkişaf strategiyasını qura bilər.

Bu gün mütəxəssislər elmin inkişaf strategiyasında aşağıdakı istiqamətlərə diqqət yetirilməsini tövsiyə edirlər:

si elmin özüdür. Əlbəttə, burada əldə olunan biliklər də istifadəsiz qalmır. Hər hansı yeni elmi bilik nə vaxtsa, hansı ölkədə isə, hansı istehsal sahəsində isə istifadə olunacaqdır. Lakin ünvan və zaman qeyri-müəyyəndir.

3. Beləliklə, fundamental elmlər milli ideallardan daha çox, ümumbəşəri ideallara xidmət edir. Bu sahələrdə də Azərbaycanın böyük elm adamlarının, riyaziyyat və təbiətşünaslıqda yeni istiqamətlərin əsasını qoymuş görkəmli şəxsiyyətlərin böyük xidmətləri vardır.

Azərbaycanın elmi strategiyası milli ideallarla yanaşı, ümumbəşəri ideallara da xidmət edir. Eyni zamanda, Azərbaycan elmi dünya kəşflərini milli ideallar naminə nəzəri cəhətdən istifadə edir. Müasir fizikanın, məsələn, elementar zərəciklər nəzəriyyəsinin, kvant elektrodinamikasının, ifrat keçiriciliyin və s. tədqiqi ilə bağlı Azərbaycanda heç kim fəaliyyət göstərməyə, bu sahələr inkişaf etmiş xarici ölkələrdə onsuz da tədqiq olunacaqdır. Bu sahələrdə əldə olunan yeni elmi biliklərin tətbiqi Azərbaycanın texniki imkanları şəraitində onsuz da mümkün deyildir. Fundamental elmlərin ön cəbhəsində əldə

1. Əsas məsələ bundan ibarətdir ki, yerli iqtisadiyyatın ehtiyaclarına uyğun olan tətbiqi elm sahələrinin inkişafına diqqət daha da artırılmalı, bu sahələrdəki işlər həm maddi, həm də mənəvi aspektlərdə stimullaşdırılmalıdır.

2. Fundamental elmlərdə isə, nəinki konkret tətbiqi sahələr, hətta tətbiqi istiqamətləri də irəlincədən müəyyənləşdirilə bilər. Burada elmi axtarıların sifarişçi-

edilən yeniliklər, ancaq çox yüksək texnika və texnologiya bazasında istifadə olunmaqla, praktik səmərə verə bilər. Azərbaycanda bu sahələrin ancaq nəzəriyyəsi ilə, əslində, nəzəriyyə də çox vaxt operativ eksperimental dəstək tələb etdiyindən, riyaziyyatı ilə məşğul olurlar. Bəli, riyaziyyat yeganə sahədir ki, burada eksperimental baza və müvafiq texnoloji inkişaf səviyyəsi olmadan da,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KİVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

da gedən elmi proseslərdəki işi-rəki pərakəndə xarakter daşımırmı? Elmi tədqiqatın, elmi informasiyanın, əslində, çox qiymətli olduğu bir zamanda biz tədqiqatlarımızın nəticələrini dünya elminə havayı bağışlamırıqmı? Əlbəttə, bütün sahələrdə olduğu kimi, burada da, biz öz milli mentalitetimizə uyğun olaraq, genişqəlblilik nümayiş etdirə bilərik. Lakin hər şeyin bir hüdudu vardır. Biz özümüzün ən yüksək sərvətimiz olan intellektual potensialımızdan pragmatik düşüncə ilə istifadə etməyi bacarmalıyıq. Bunun üçün dünya elm praktikasında məlum modeller vardır ki, müstəqil dövlət olduğdan sonra bu barədə də düşünməliyik. Biz istedadlı gənclərimizə qrantlar verərək, onların elmi fəaliyyət layihələrini maliyyələşdirən beynəlxalq fondların "səxavətinə" də, nəhayət, səmimiyyət və sadələşmə müstəvisindən fərqli bir müstəvidə qiymət verməliyik.

Biz intellektual mülkiyyət haqqında, patent haqqında, sadəcə, qanunlar qəbul etməklə kifayətlənməyərək, onların Azərbaycan gerçəkliyində, həqiqətdə, işləməsinə nail olmalıyıq. Bütün bu deyilənlər, ilk növbədə, fundamental elmlər sahəsindəki tədqiqatlarımıza aiddir".

Ulu Öndər Heydər Əliyev, bütün sahələrdə olduğu kimi, elmdə demokratik prinsiplərə əsaslanmasını göstərmişdir: "Elm müstəqildir, başqa sahələrdəki kimi, elmdə də demokratik prinsiplər tam tətbiq olunmalıdır".

Vahid ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru